

CRISTIAN BĂDILIȚĂ

Teme,
personaje,
sărbători creștine
și tradiționale românești

O enciclopedie ilustrată a creștinismului
pentru secolul XXI

De ce, cum și pentru cine?	7
Cine este Isus Hristos?.....	11
<i>Dynameis</i> : minuni și fapte extraordinare.....	14
Învățătura	16
Fericirile	17
Isus și Legea lui Moise.....	17
Modul de viață creștin	19
Sfaturi utile	20
Pătimirile și Învierea.....	23
Teme	25
Septuaginta.....	27
Cele mai vechi mărturii: <i>Scrisoarea</i> lui Aristeas și Philon din Alexandria.....	28
Conținutul Septuagintei.....	29
Moșteniri creștine	30
Septuaginta și textul masoretic (TM).....	31
Septuaginta și Părinții Bisericii	33
Noul Testament.....	35
Tatăl nostru.....	42
Apocrifele	46
Apocrife ale Noului Testament.....	46
Apocrife ale Vechiului Testament	50
Cele șapte Sinoade ecumenice.....	53
Niceea, 325	53
Sinodul de la Constantinopol, 381	56
Sinodul de la Efes, 431	60
Sinodul de la Calcedon, 451	62
Sinodul de la Constantinopol, 553	63
Sinodul de la Constantinopol, 680-681	64
Sinodul de la Niceea, 787.....	65
Botezul creștin și semnificațiile sale. Tradiții românești	67
Catehizarea și ritul de inițiere.....	68
Tradiții populare românești legate de botez.....	75

Sfințenie și martiriu.....	78
Mistica.....	83
Dragostea- <i>agape</i>	86
Monahismul.....	91
Isihasmul și „rugăciunea inimii”.....	96
Icoana.....	100
Teologia biblică a icoanei.....	100
Istoric.....	102
Teologia icoanei: Ioan Damaschinul și Teodor Studitul.....	105
Erminiile.....	106
Tehnica icoanei. Etapele realizării unei icoane.....	107
Icoanele pe sticlă.....	109
Icoanele pe vatră.....	110
Câteva simboluri creștine vechi.....	112
Peștele.....	112
Corabia.....	114
Crucea.....	116
Troițele românești.....	120
Vița-de-vie.....	121
Sfârșitul lumii și Anticristul.....	124
Sărbători.....	129
Paștele.....	131
Data Paștelui.....	131
Postul Mare.....	133
Săptămâna Mare.....	134
Duminica floriilor.....	134
Luni.....	135
Marți.....	136
Miercuri.....	136
Joia Mare și Joimărița.....	137
Vinerea Mare.....	139
Sâmbăta Mare.....	140
Învieerea.....	141
Tradiții pascale românești.....	142
Paștile blajinilor.....	145
Înălțarea sau Ispasul.....	147
Tradiții de Ispas.....	150
Cincizecimea sau Pogorârea Sfântului Duh. Rusaliile și călușarii.....	152
Tradiții populare de Rusalii.....	154
Călușarii.....	155
Schimbarea la Față.....	158
Data Crăciunului, semnificația pomului de Crăciun și alte obiceiuri.....	161
Ieslea de Crăciun în tradiția catolică și darnicul Moș Crăciun.....	165
Colindele de Crăciun.....	168
Cântecele de stea.....	170
Vicleimul.....	171
<i>Stille Nacht („Noapte liniștită”)</i>	171

Personaje.....	173
Fecioara Maria sau Maica Domnului.....	175
Ioan Botezătorul și Sânzienele.....	180
Sărbătoarea nașterii Sfântului Ioan și Sânzienele.....	182
Apostolii.....	186
Petru (Simon Petru).....	187
Andrei.....	189
Iacob și Ioan, fiii lui Zebedeu.....	192
Filip.....	193
Bartolomeu.....	195
Matei.....	195
Toma.....	196
Iacob al lui Alfeu.....	197
Simon numit Zelotul.....	197
Iuda al lui Iacob sau Taddeu.....	197
Iuda Iscariotul.....	198
Pavel.....	200
Ilie.....	204
Mihail și Gavril.....	207
Părinții Bisericii.....	210
Sfinții Trei Ierarhi.....	213
Grigore din Nazians.....	214
Ioan Gură de Aur sau Ioan Hrisostomul.....	215
Sfântul Nicolae.....	218
Sfântul Gheorghe și Sfântul Dumitru.....	220
Sfântul Dumitru sau Dimitrie Izvorătorul de mir.....	223
Constantin și Elena.....	225
Cuvioasa Paraschiva, Sfânta Vineri.....	229
Sfânta Filoteia.....	232
Fericitul Vladimir Ghika.....	235
Fericții episcopi-martiri Valeriu Traian Frențiu, Iuliu Hossu, Alexandru Rusu, Ioan Bălan, Vasile Aftenie, Ioan Suciu și Tit Liviu Chinezu.....	238
Bibliografie selectivă.....	243

De mult timp mi-am dorit să scriu un asemenea ghid, științific, destinat însă publicului larg. Ideea n-ar fi trecut de stadiul proiectului, dacă entuziasta directoare a Muzeului Goleștilor, doamna Filofteia Pally, nu s-ar fi implicat, acum zece ani. „Gândiți-vă, mi-a spus ea cu ocazia primei discuții, că un tânăr din zilele noastre, de pildă o studentă la filozofie, ar dori să afle esențialul despre creștinism, dintr-o perspectivă critică, istorică și obiectivă”. Această exigență m-a ghidat de-a lungul celor opt luni cât a durat prima redactare a volumului de față. Am pus la contribuție dubla experiență, de biblist și patrolog, preluând, cu adaptările de rigoare, și texte mai vechi. M-am ferit de interpretări tendențioase, partinice sau confesionaliste. În materie de credință, rigoarea științifică și cinstea sufletească sunt mai importante decât în orice alt domeniu.

Textele au fost consultate în originalul grec sau latin. De câte ori a fost nevoie, am oferit eu însumi traduceri însoțite de explicațiile necesare. Chiar dacă poate fi citit și în tren sau în autocar, albumul nu e un simplu „ghid turistic”, ci un Manual pentru toți cei care doresc să se informeze corect cu privire la tradiția creștină, dincolo de barierele confesionale, sau, mai exact, absorbind și dizolvând aceste bariere. Tradiția autentică este una și aceeași pentru toți creștinii, dar ea trebuie mereu contextualizată.

Fiecare capitol exprimă viziunea autorului, o viziune teologico-istorică, întemeiată pe câteva principii simple: verificarea informațiilor la sursă; folosirea mărturiilor vechi în original; interpretarea lor în contextul istoric; evitarea anacronismelor și a oricărei tentații de a ne substitui autorilor. Adesea observăm „teologi” din secolul XXI dând lecții de greacă veche, de exegeză sau chiar de mistică evangheliștilor, apostolilor sau Părinților Bisericii. Atitudinea normală a unui teolog sau istoric al creștinismului trebuie să fie una respectuoasă față de text, față de autor, față de contextul istoric și, nu în ultimul rând, față de cititorul de astăzi.

Pentru claritate, am împărțit albumul în trei secțiuni: teme, personaje, sărbători. Dar, așa cum se va putea observa, unele personaje se întâlnesc în toate secțiunile, iar sărbătorile și temele se intersectează adesea. Și e firesc să fie așa. Istoria e cronologie, dar și simultaneitate. În timp ce eu

redactez această prefată, pe întreaga planetă se petrec milioane de alte lucruri pe care nimeni nu le poate descrie în simultaneitatea lor strictă. Cel mult va putea organiza și descrie, parțial, câteva dintre ele.

Față de lucrările asemănătoare din domeniu, albumul de față prezintă câteva aspecte inedite. *Primo*. Articolele conțin datele esențiale despre un personaj, un subiect teologic sau o sărbătoare, dar aceste date alcătuiesc, împreună, o anumită viziune, pe care am descris-o mai sus. *Secundo*. Pe lângă elementele specifice tradiției creștine (bazate pe Vechiul și Noul Testament, tradiția patristică sau tradiția orală veche), am adăugat, peste tot unde a fost cazul, elemente specifice tradiției românești precreștine (de pildă, în cazul Rusaliilor, al Crăciunului, al sfinților Gheorghe, Dumitru, Paraschiva etc.). Rostul unui asemenea demers nu e de a sprijini discursul naționalist al unei „ortodoxii românești aparte” (un asemenea discurs e periculos și dăunător Bisericii lui Hristos), ci de a valorifica un patrimoniu de excepție. Faptul că românii au păstrat tradiții, cutume și superstiții de origine păgână e un plus numai dacă acest tezaur e valorificat la nivel de istorie culturală, nu de propagandă pseudocreștină. De fiecare dată, am oferit interpretările necesare, separând elementul canonic de elementele necanonice. *Tertio*. Nu în ultimul rând, mi-ar plăcea să cred că paginile care urmează conțin și o dimensiune catehetică. Am scris fiecare paragraf cu gândul că persoana care-l va citi este interesată nu numai de informațiile istorice, filologice, cărturărești, ci și de orizontul spiritual deschis prin aceste informații. Scopul acestei cărți este de a-l convinge pe cititor să meargă mai departe, mai adânc în călătoria lui, să nu se oprească la nivelul literei (care totuși e foarte important, chiar esențial, într-un prim moment), ci să dorească să-și continue, pe cont propriu, căutarea. Să se apropie *altfel*, cu cinste și curaj, de Evanghelii, de scrierile patristice, de alte tradiții creștine, să iasă din provincialismul gândirii sectare și să intre cu adevărat în orizontul credinței libere și eliberatoare.

Proiectul inițial includea și o descriere a principalelor tradiții – ortodoxă, greco-catolică, romano-catolică, protestantă, cu diversele ramificații –, dar un asemenea demers ar fi încărcat volumul și, mai ales, ar fi umbrit una dintre ideile sale cheie, anume sublinierea unității intrinseci a creștinismului, de la origini până astăzi. Ediția actuală conține texte inedite, precum și un amplu set de imagini menite să dea culoare și trup vizual ideilor.

Le mulțumesc doamnelor Filofteia Pally și Malvine Mocenco pentru sprijinul pe care mi l-au acordat pe tot parcursul redactării lucrării. De altfel, prima formă a cărții, apărută sub titlul *Teme, personaje, sărbători creștine și tradiționale românești* reprezintă un proiect de cercetare, pe anul 2014, al Muzeului Viniculturii și Pomiculturii din Golești, Argeș, unde am fost cooptat *naturaliter*, în calitate de „pomicultor nordian”.

La final îmi îngădui o precauție: mi s-ar putea reproșa omiterea, din Cuprins, a anumitor teme sau personaje. Orice opțiune implică sacrificări

și omisiuni *deliberate*. Am optat pentru un număr de subiecte în funcție de competența mea, de timpul alocat scrierii volumului și, nu în ultimul rând, de intenția proiectului. Vă asigur însă că am gândit un Cuprins cât mai generos și cât mai organic cu putință. Din punctul meu de vedere, așa cum este acum, albumul reprezintă un ghid compact și echilibrat, o Enciclopedie subiectiv-obiectivă a creștinismului pentru secolul XXI, din care nu lipește *nimic esențial*.

Last but not least, calde mulțumiri directorilor Editurii Presa Universitară Clujeană, doamna Codruța Săcelean și domnul Vasile Moraru pentru susținerea proiectului și cooperarea salutară.

Cristian Bădiliță
Iunie 2025

Pentru creștini, Isus¹ Hristos este Fiul lui Dumnezeu născut din Fecioara Maria în timpul domniei lui Augustus. În ebraică *Yehoșua* (de unde gr. *Iesous*, rom. Isus sau Iisus) înseamnă „YHWH ajută”. E strigătul femeii în timpul nașterii. Dar ulterior s-a creat o etimologie populară, „YHWH mântuiește”. Cu acest ultim sens va fi preluat și de creștini. „Hristos”, în gr. *Christos*, înseamnă „Unsul” (lui Dumnezeu) și trimite la funcția mesianică a lui Isus. Evreii așteptau un Mesia, adică un „Uns al lui Dumnezeu” care să-i elibereze de romani și să instaureze pe pământ o perioadă de pace și prosperitate. Unii evrei L-au recunoscut pe Mesia în persoana lui Isus Hristos. De ce însă el n-a fost recunoscut de toți evreii din epoca sa? În primul rând pentru că mesianismul său era de altă factură decât cel „normal”. Majoritatea aștepta un Mesia războinic, politic, biruitor, în vreme ce Evanghelia lui Isus exclude violența fizică, este antipolitică, iar Mesia însuși s-a lăsat răstignit, refuzând orice fel de ripostă armată din partea ucenicilor.

Informații despre viața și învățătura lui Isus Hristos se găsesc în cele patru Evanghelii canonice din Noul Testament. Există și mărturii noncreștine. Flavius Josephus îl menționează, în *Antichități iudaice* 18,3,3, ca fiind „un om înțelept, dacă-l putem numi om, într-atât de admirabile erau faptele sale”. De asemenea, el amintește despre răstignirea sub Ponțiu Pilat și despre înviere. S-ar putea ca acest pasaj să conțină unele interpolări creștine. Cornelius Tacitus, în *Anale* 15,44, descriind incendierea Romei de către Nero, scrie în anul 116: „Numele de creștin vine de la

¹ În românește există două grafii ale numelui Mântuitorului: Iisus și Isus. Prima este folosită, în general, de ortodocși, a doua, de celelalte confesiuni. Forma Iisus redă pronunția neogreacă. Transliterarea corectă ar fi *Iesous*. Forma simplificată, „Isus”, concordă cu principiul de bază conform căruia ortografia limbii române este fonetică, nu etimologică; altfel spus, forma scrisă a unui cuvânt corespunde rostirii sale literare. Nimeni, după câte știm noi, nu pronunță I-isus, deși mai recent unii au început să practice și acest exercițiu nefiresc pentru limba română. În ultimă instanță, ambele grafii pot conviețui pașnic, fără anatimizări.

numele lui Christ, care a fost condamnat sub domnia lui Tiberiu de către procuratorul Pilat". În anul 112, Plinius cel Tânăr, guvernator al Bitiniei (Asia Mică), îi trimite împăratului Traian o scrisoare despre creștinii din regiune, care se adunau în fiecare duminică, înainte de răsăritul soarelui, pentru a cânta imnuri de laudă lui Isus. Pliniu îl întreabă pe împărat ce măsuri ar trebui să adopte față de cei care nu acceptă cultul imperial (să aducă jertfă de vin și tămâie în fața statuii sau a efigiei lui Traian)? Unii istorici au mers până acolo, încât au negat existența lui Isus, vorbind despre un simplu „mit”. O asemenea postură contrazice bunul-simț și discreditează o anumită metodologie pretins „științifică”. Chiar dacă Evangheliile nu sunt biografii, în sensul modern al termenului, totuși ele transmit o serie de informații istorice despre un personaj care a trăit efectiv în Galileea acum două mii de ani.

În cele ce urmează voi schița un portret „nativ” al lui Isus, plecând de la Evangheliile, evitând distincția savanților din secolul al XIX-lea între un „Isus istoric” și un „Hristos al credinței”. Voi folosi alternativ sursele evanghelice în funcție de episodul sau momentul descris, precizând că Evanghelia după Ioan conține multe elemente menite să „corecteze” informațiile din cele trei sinoptice (Marcu, Matei, Luca).

Mama lui Isus, Maria, era o tânără din Nazaret, regiunea Galileea, logodită cu un bătrân numit Iosif, din tribul lui David (doar tradiția, nu și Noul Testament, vorbește despre vârsta lui înaintată). Conform Evangheliei după Luca, Maria a primit vestea cea bună a nașterii lui Isus de la îngerul Gabriel, același care îi vestise și preotului Zaharia nașterea lui Ioan Botezătorul. Prima întâlnire a lui Isus cu „înainte-mergătorul” său, Ioan, a avut loc când cei doi se aflau în pântecul Mariei și al Elisabetei. Conform Evangheliei după Matei, aflând de sarcina logodnicei sale și neștiindu-se implicat, Iosif a hotărât să o părăsească pe ascuns. Dar un înger i s-a arătat în somn și i-a revelat întreaga taină.

Conform Evangheliei după Luca, Maria l-a născut pe Isus la Betleem, o localitate din apropierea Ierusalimului, unde ea și Iosif au ajuns pentru a participa la un recensământ organizat de împăratul Augustus. În ce an s-a născut exact Isus rămâne încă o întrebare cu răspuns incert. Irod cel Mare ar fi murit între 4 martie anul 4 î.H., data unei eclipse menționate de Flavius Josephus, și 11 aprilie, data Paștelui iudaic din acel an. Cum și Matei și Luca afirmă că Isus s-a născut în timpul domniei lui Irod cel Mare, evenimentul nu poate fi plasat mai târziu de 4 martie anul 4 î.H. Unii optează pentru decembrie 4 î.H. sau ianuarie 5 î.H. Alții propun chiar anul 6 î.H.

Luca situează nașterea într-un staul din Betleem, iar Matei vorbește despre o vizită extraordinară: câțiva regi-magi de la Răsărit au venit să i se închine Regelui lumii, oferindu-i aur, smirnă și tămâie. Matei nu precizează numărul regilor-magi, dar tradiția se va opri asupra cifrei trei datorită simbolismului ei sacru și datorită faptului că Isus a primit trei daruri. *Protoevanghelia lui Iacob*, o apocrifă din secolul al II-lea, afirmă că nașterea

Bunavestire (Melozzo da Forlì, secolul XV, detaliu)

Betleem

Biserica Nașterii din Betleem

ar fi avut loc într-o peșteră, informație transmisă și de Origen. Înainte de-a ajunge la Betleem, ghidați de lumina unei stele, regii-magi s-au întâlnit cu Irod și l-au înștiințat despre evenimentul extraordinar care urma să se petreacă în regatul său. Fiindu-i teamă să nu-și piardă tronul, Irod a dat ordin ca toți pruncii mai mici de doi ani să fie înjunghiați. Îngerul păzitor îl avertizează și de această dată pe Iosif (spunându-i că numai viața lui Isus este în primejdie, nu și a celorlalți copii), iar bătrânul, din precauție, se refugiază în Egipt, împreună cu Maria și Isus.

După moartea lui Irod, familia persecutată se întoarce la Nazaret, unde Isus își va petrece întreaga copilărie. Dintre evangheliști, doar Luca ne transmite o scenă cu Isus copil/adolescent. Când împlinește doisprezece ani, el merge la Ierusalim. După încheierea sărbătorii pascale, Iosif și Maria se întorc la Nazaret, însă, pe drum, aceștia își dau seama că Isus

Cei trei regi magi
(craii de la Răsărit)

Nazaret

lipsește din convoi. Revenind la Ierusalim, cei doi îl găsesc în Templu discutând cu preoții și cărturarii despre Legea lui Moise. Între vârsta de doisprezece ani și momentul începerii misiunii de evanghelizare, spre treizeci de ani, nu știm ce s-a întâmplat.

Evangheliile acordă o importanță deosebită botezării lui Isus de către Ioan Botezătorul în apa Iordanului. Cerurile s-au deschis, Duhul Sfânt a coborât peste el sub forma concretă a unui porumbel, iar un glas s-a auzit spunând: „Tu ești Fiul Meu preaiubit, în tine mi-am găsit bucuria” (Marcu 1,11). Prin botez, Isus a fost învestit ca Fiu al lui Dumnezeu și tot botezul marchează începutul misiunii sale publice. Dar, înainte de-a ieși în lume, el este luat de Duhul Sfânt și dus în pustiu, unde, după ce postește patruzeci de zile, diavolul îl ispitește de trei ori. Iată, de această

dată, versiunea lui Matei, Marcu omițând episodul: „Și, apropiindu-se, ispititorul i-a zis: Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, spune ca pietrele acestea să se facă pâini. Dar el, răspunzând, a zis: Scris este: Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu orice vorbă care iese din gura lui Dumnezeu. Atunci diavolul îl duce în Cetatea Sfântă; și l-a așezat pe aripa templului și-i spune: Dacă ești Fiul lui Dumnezeu, aruncă-te jos, căci scris este: Îngerilor săi le va porunci pentru tine și pe mâini te vor ridica, nu cumva să-ți izbești de piatră piciorul. Isus i-a zis: Iarăși scris este: Să nu-l pui la încercare pe Domnul Dumnezeuul tău. Din nou îl duce diavolul pe un munte foarte înalt și-i arată toate împărățiile lumii și slava lor; și i-a spus: Pe toate acestea ți le voi da ție, dacă vei cădea [la pământ] și mi te vei închina. Atunci Isus îi zice: Pleacă, Satană! Căci scris este: Domnului Dumnezeului tău să te închini și numai lui să-i slujești. Atunci diavolul l-a lăsat; și, iată, îngerii s-au apropiat [de Isus] și au început să-i slujească.” (4,4-11)

Isus și-a desfășurat cea mai mare parte a misiunii în Galileea, deși evangelistul Ioan menționează Iudeea. Primii ucenici, Andrei, Petru, Ioan și Iacob cel Mic, toți pescari, au fost recrutați pe țărmul Mării Galileei, iar în sinagoga din Cafarnaum, localitate unde Isus își avea reședința principală, a predicat pentru prima dată și a săvârșit vindecări. După Ioan, primul miracol ar fi avut loc la o nuntă din Cana, unde Isus preface o mare cantitate de apă în vin. Caracterul său mesianic se manifestă printr-o putere (*dynamis*) specială de a vindeca și a predica. Nu doar acțiunile, ci și cuvintele sale răstoarnă ordinea firească, de fapt nefirească, a lucrurilor. Miracolele, vindecările, învierile extraordinare fac parte din cotidianul vieții lui Isus pe pământ.

Dynameis: minuni și fapte extraordinare

Isus a vindecat-o pe soacra lui Petru de febră. În sinagoga din Cafarnaum a exorcizat un om posedat de duh necurat. Pe un lepros l-a curățat atingându-l cu mâna. Tot la Cafarnaum a avut loc una dintre cele mai cunoscute vindecări publice. Isus predica într-o locuință. La un moment dat sosesc patru bărbați cărând un pat pe care se afla întins un paralytic. Neputând intra pe ușă, din cauza mulțimii, cei patru se urcă pe terasa acoperișului, fac o deschizătură și coboară patul și bolnavul în fața lui Isus. Acesta, văzând determinarea și credința bărbaților, îi spune paralyticului: „Copile, iertate sunt păcatele tale” (Marcu 2,5). În altă sinagogă a vindecat un om cu mâna uscată, în zi de sabaț, atrăgându-și mânia fariseilor și a irodienilor, adică susținătorii lui Irod. În ținutul gherasenilor, păgâni care trăiau dincolo de Marea Galileei, a întâlnit un posedat care trăia printre morminte, terorizându-i cu urletele și violența sa pe locuitori. Isus l-a exorcizat și, din posedat, a ieșit o întregă legiune de duhuri necurate. Duhurile au intrat într-o turmă de porci care s-au prăvălit în mare. O căpetenie a sinagogii, Iair, avea o fetiță pe moarte. Disperat, tatăl îl roagă pe Isus să o salveze. Mergând spre

casa lui Iair, o femeie cu scurgere de sânge veche de doisprezece ani se atinge de Isus și scurgerea încetează brusc. Între timp, slujitorii lui Iair îl anunță pe stăpânul lor că fetița a murit. Dar Isus, „neținând seama de vorba rostită, îi zice mai-marelui sinagogii: Nu te teme, doar crede”. Apoi, însoțit de Petru, de Iacob și de Ioan, intră în camera unde se afla trupul neînsuflețit al copilei și luându-i mâna poruncește: *Telitha koum* sau *kumi*, adică „Fetiță, îți spun, scoală-te!” Îndată fetița s-a trezit din moarte și a început să meargă. Una dintre cele mai extraordinare minuni s-a întâmplat într-un pustiu, unde foarte multă lume a venit să-l asculte predicând. Este vorba de scena „înmulțirii pâinilor și a peștilor”. Redau versiunea lui Marcu (6,32-44): „Coborând [din barcă, Isus] a văzut mulțime numeroasă și a fost străpuns de milă pentru ei, fiindcă *erau ca o turmă care nu avea păstor*; și a început să-i învețe multe. Dar cum se făcuse foarte târziu, ucenicii săi s-au apropiat de el și-i ziceau: Locul e pustiu, iar ceasul, târziu. Dă-le drumul să plece la gospodăriile și în satele dimprejur, ca să-și cumpere de mâncare. Dar el, răspunzând, le-a zis: Dați-le voi să mănânce! Și-i zic: Să mergem noi să cumpărăm pâini de două sute de dinari și să le dăm să mănânce? El le zice: Câte pâini aveți? Mergeți și vedeți. Și, aflând, îi zic: Cinci, și doi pești. Și le-a poruncit să se așeze toți, grupuri, grupuri, pe iarba verde. Și s-au pus jos, pâcuri, pâcuri de câte o sută și de câte cincizeci. Și luând [Isus] cele cinci pâini și cei doi pești, după ce a ridicat ochii spre cer, a binecuvântat și a frânt pâinile și le-a dat ucenicilor Săi, ca să le împartă, iar cei doi pești i-a împărțit tuturor. Și au mâncat toți și s-au săturat; și au ridicat douăsprezece coșuri pline cu frânturi [de la pâine] și de la pești. Iar cei care mâncaseră pâinile au fost cinci mii de bărbați.”

Alte două episoade ieșite din comun s-au petrecut pe Marea Galileei. Primul: ucenicii vâsleau cu dificultate în mijlocul mării, din cauza vântului care le era potrivnic. La un moment dat, îl văd pe Isus venind către ei, pe valuri. Petru dorește să facă la rândul său experiența, dar se scufundă din cauza „pușinei credințe”.

Al doilea episod: Isus și ucenicii traversează marea în toiul nopții. Se stârnește o furtună cumplită. Barca se clatină ca o coajă de nucă, aproape să se scufunde, dar Isus doarme liniștit. Însăpăimântați, ucenicii îl trezesc, el ceartă marea și vânturile, care se potolesc imediat.

Vindecările nu se limitează doar la evrei. În ținutul Tyrului, o femeie siro-feniciană cade în genunchi dinaintea lui Isus implorându-l să-i vindece fiica posedată de un duh necurat. Marcu relatează următorul dialog: „Isus îi zice femeii: Lasă mai întâi să se sature copiii, că nu-i frumos să iei pâinea de la gura copiilor și să o arunci la căței. Ea a răspuns și i-a zis: Doamne, și cățelei mănâncă sub masă din fărâmele căzute de la copii. Și i-a zis Isus: Pentru acest cuvânt, du-te: a ieșit demonul din fiica ta.”

Minunile și vindecările operate de Isus nu sunt acte magice; el nu ține să-și etaleze puterea personală, nici să-și sporească prestigiul. Un rol determinant îl joacă atitudinea celui care dorește să se vindece sau a persoanelor

care intermediază vindecările. De aceea, la Nazaret, unde oamenii se îndoiesc de virtuțile sale taumaturgice, el nu poate săvârși miracole. Evanghelia după Ioan relatează o altă înviere faimoasă, săvârșită de Isus înaintea propriei arestări: e vorba de învierea lui Lazăr (11,17-44):

Venind deci Isus l-a găsit [pe Lazăr] de patru zile deja în mormânt. Betania era aproape de Ierusalim, cam la cincisprezece stadii. Mulți dintre iudei veniseră la Marta și Maria, ca să le mângâie [pentru pierderea] fratelui. Când a auzit Marta că vine Isus, a ieșit să-l întâmpine. Maria însă ședea în casă. Marta a zis, așadar, către Isus: „Doamne, dacă erai aici, fratele meu n-ar fi murit. Dar și acum știu că oricâte i-ai cere lui Dumnezeu, îți va da Dumnezeu.” Isus îi spune: „Va învia fratele tău”. Marta îi spune: „Știu că va învia la Înviere, în ziua de pe urmă”. Isus i-a zis: „Eu sunt Învierea și Viața. Cine crede în Mine, chiar dacă moare, va trăi; și oricine trăiește și crede în Mine nu va muri în veac. Crezi aceasta?” Îi spune [Marta]: „Da, Doamne. Eu cred că tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu, care vine în lume.” Și, zicând aceasta, s-a dus și a chemat-o pe Maria, sora ei, zicând pe ascuns: „Învățătorul e aici și te cheamă”. Iar ea, cum a auzit, s-a ridicat iute și a venit la el. Isus încă nu mersese în sat, ci era tot în locul unde îi ieșise înainte Marta. Iar iudeii care erau cu ea în casă și o mângâiau, văzând că Maria s-a ridicat iute și a ieșit, s-au luat după ea crezând că se duce la mormânt, ca să plângă acolo. Așadar, Maria, cum a ajuns acolo unde era Isus, văzându-l, i-a căzut la picioare zicându-i: „Doamne, dacă erai aici, fratele meu n-ar fi murit”. Așadar, Isus, când a văzut-o plângând – plângeau și iudeii care veniseră cu ea – s-a înfiorat cu duhul, s-a tulburat și a zis: „Unde l-ați pus?” Îi spun: „Doamne, vino și vezi!” Isus a lăcrimat. Iudeii spuneau deci: „Iată cât îl iubea!” Iar unii dintre ei au zis: „El, care a deschis ochii orbului, nu putea face ca acesta să nu moară?” Înfiorându-se din nou în sine, vine la mormânt. Era o peșteră și o piatră se afla peste ea. Isus spune: „Luați piatra!” Sora celui răposat, Marta, îi spune: „Doamne, deja miroase, căci e a patra zi”. Isus îi zice: „Nu ți-am spus că dacă vei crede vei vedea slava lui Dumnezeu?” Au luat deci piatra. Iar Isus a înălțat ochii și a zis: „Tată, îți mulțumesc că m-ai ascultat. Eu știam că mă ascuți întotdeauna, dar am spus pentru mulțimea care se află în jur, ca să creadă că tu m-ai trimis.” Și spunând acestea, a strigat cu glas tare: „Lazăre, vino afară!” Mortul a ieșit, legat la picioare și la mâini cu fâșii de pânză, iar fața îi era înfășurată într-un giulgiu. Isus le zice: „Dezlegați-l și lăsați-l să meargă”.

Învierea lui Lazăr,
mozaic Ravenna,
secolul VI (detaliu)

Învățătura

Pe lângă miracole, Isus predică, învață, instruieste. Dar învățătura lui nu este una intelectuală, ci existențială. El îi învață pe oameni cum să trăiască zi de zi, clipă de clipă, în așa fel încât să dobândească mântuirea, adică Împărăția lui Dumnezeu. În pedagogia lui soteriologică, destinată

mântuirii, el folosește mai ales trei metode: predica; parabola; scena cu tâlc. Le vom exemplifica pe rând. Cine dorește un rezumat al învățăturii creștine, dublată de modul de viață creștin, îl va găsi în Evanghelia după Matei, faimoasa „Predică de pe munte” (Luca o transferă pe câmpie, de unde și numele „Predica de pe câmpie”). Iată versiunea lui Matei (5,1-7,14)! Pentru facilitarea lecturii am semnalat, prin subtitluri, ideile principale. Traducerea îmi aparține.

Fericirile

Văzând [Isus] mulțimile, s-a urcat pe munte și, după ce s-a așezat, s-au apropiat de el ucenicii săi. Și, deschizându-și gura, a început să-i învețe zicând:

„Fericți cei săraci în duh,

căci a lor este Împărăția cerurilor.

Fericți cei ce plâng,

căci ei vor fi mângâiați.

Fericți cei blânzi,

căci ei vor moșteni pământul.

Fericți cei înfomețați și însetați de dreptate,

căci ei se vor sătura.

Fericți cei milostivi,

căci ei vor fi milostiviți.

Fericți cei curați la inimă,

căci ei îl vor vedea pe Dumnezeu.

Fericți făcătorii de pace,

căci ei fii ai lui Dumnezeu se vor numi.

Fericți cei prigoniți din cauza dreptății,

căci a lor va fi Împărăția cerurilor.

Fericți sunteți ori de câte ori vă vor ocări și vă vor prigoni, și vor zice tot răul împotriva voastră, minșind, din cauza Mea. Bucurați-vă și veseliți-vă, căci plata voastră [este] mare în ceruri; așa i-au prigonit pe profeții cei de dinaintea voastră.”

Isus și Legea lui Moise

Voi sunteți sarea pământului; dacă sarea râncezește, cu ce se va săra? La nimic nu mai este bună decât, aruncată afară, să fie călcată în picioare de oameni. Voi sunteți lumina lumii. Nu se poate ascunde o cetate care se află pe munte. Nici nu se aprinde făclia și se pune sub obroc, ci în sfeșnic; și [astfel] dă lumină pentru toți cei din casă. Tot așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă faptele voastre bune și să-l slăvească pe Tatăl vostru din ceruri. Să nu socotiți că am venit să distrug Legea sau Profetii. N-am venit să distrug, ci să împlinesc. Amin zic vouă: până când vor dispărea cerul și pământul, nicio iotă sau o

cirtă nu va dispărea din Lege, până când nu se vor săvârși toate. Cine va strica una din poruncile acestea, cât de mică, și astfel îi va învăța pe oameni, «cel mai mic» va fi numit în Împărăția cerurilor; cine însă va face și va învăța [cum se cuvine], «mare» va fi numit în Împărăția cerurilor. Căci vă spun: dacă dreptatea voastră nu va prisosi cu mult față de cea a cărturarilor și a fariseilor, nu veți intra în Împărăția cerurilor. Ați auzit că s-a zis celor din vechime: *Să nu ucizi!* Iar cine va ucide bun va fi de judecată. Eu însă vă zic vouă că oricine se mânie pe fratele său bun va fi de judecată. Cine va spune fratelui său: «Prostănacule!», va fi bun de dus înaintea sinedriului. Cine va zice: «Nebunule!», bun va fi de gheenă focului. Prin urmare, dacă aduci darul tău pe altar și acolo îți amintești că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă-ți acolo darul, înaintea altarului, du-te mai întâi [și] împacă-te cu fratele tău și abia atunci vino și adu-ți darul! Învoiește-te cu potrivnicul tău degrabă, câtă vreme ești cu el pe drum, ca nu cumva potrivnicul să te dea pe mâna judecătorului, și judecătorul pe mâna slujbașului, și să fii aruncat în închisoare. Amin îți spun: nu vei ieși de acolo până când nu vei da înapoi ultimul bănuț. Ați auzit că s-a zis: *Să nu săvârșești adulter!* Eu însă vă spun că oricine se uită la o femeie ca să o dorească a și săvârșit adulter cu ea în inima lui. Iar dacă ochiul tău drept te duce la păcat, smulge-l și aruncă-l de la tine; căci îți este de folos să piară unul din mădularele tale, dar să nu-ți fie aruncat tot trupul în gheenă. Și dacă mâna ta dreaptă te duce la păcat, tai-o și arunc-o de la tine; căci îți este de folos să piară unul din mădularele tale, dar să nu-ți fie aruncat tot trupul în gheenă. S-a zis: Cine se va despărți de femeie să-i dea [scrisoare de] despărțire. Eu însă vă zic că oricine se desparte de femeia [lui], în afara pricinii de curvie, o împinge să săvârșească adulter, și cine se va căsători cu una despărțită săvârșește adulter. Iarăși, ați auzit că li s-a spus celor din vechime: *Să nu juri strâmb, ci să-ți împlinești înaintea Domnului jurămintele.* Eu însă vă spun să nu vă jurați deloc: nici pe cer, fiindcă este tronul lui Dumnezeu; nici pe pământ, fiindcă e scăunelul de sub picioarele Lui; nici pe Ierusalim, fiindcă este cetatea Marelui Împărat; nici pe capul tău să nu te juri, fiindcă tu nu poți un singur fir de păr să-l faci alb sau negru. Ci cuvântul vostru să fie da, da, nu, nu. Ce prisosește este de la cel rău. Ați auzit că s-a spus: *ochi pentru ochi și dinte pentru dinte.* Eu însă vă spun să nu vă împotriviți celui rău, ci, dacă te lovește cineva peste obrazul drept, întoarce-i-l și pe celălalt. Și celui care vrea să se judece cu tine și să-ți ia cămașa, lasă-i și haina de deasupra. Și dacă te va sili cineva [să mergi] o milă, mergi două împreună cu el. Celui care îți cere dă-i și celui care vrea să împrumute de la tine nu-i întoarce spatele. Ați auzit că s-a spus: *Să-l iubești pe aproapele tău și să-l urăști pe dușmanul tău.* Eu însă vă spun: iubiți-i pe dușmanii voștri și rugați-vă pentru cei care vă prigonesc, ca să deveniți fii ai Tatălui vostru din ceruri; fiindcă El face să răsară soarele Său peste răi și buni și să plouă peste drepti și nedrepti. Căci, dacă-i iubiți pe cei care vă iubesc, ce plată aveți? Oare nu fac aceasta și vameșii? Și dacă-i îmbrățișați numai pe frații voștri, ce

faceți mai mult? Oare nu fac aceasta și păgânii? Așadar, voi fiți desăvârșiți, precum Tatăl vostru ceresc este desăvârșit.

Modul de viață creștin

Aveți grijă să nu faceți dreptatea voastră înaintea oamenilor ca să fiți priviți de ei; altfel nu aveți răsplată la Tatăl vostru Cel din ceruri. Așadar, când faci milostenie, nu trâmbița înaintea ta, cum fac ipocriții în sinagogi și pe ulițe, ca să fie slăviți de oameni. Amin zic vouă: ei își primesc răsplata. Dar tu, când faci milostenie, să nu știe stânga ta ce face dreapta, pentru ca pomana ta să fie într-ascuns. Și Tatăl tău, care vede într-ascuns, îți va răsplăti. Și când vă rugați, să nu fiți ca ipocriții, cărora le place să se roage stând în picioare, și să se roage în sinagogi și la răspântii, ca să se arate oamenilor. Amin zic vouă: ei își primesc răsplata. Dar tu, când te rogi, intră în camera ta și, după ce încui ușa, roagă-te Tatălui tău, care este într-ascuns. Și Tatăl, care vede într-ascuns, îți va răsplăti. Iar când vă rugați, nu trăncăniți ca păgânii, căci lor li se pare că pentru poliloghia lor vor fi ascultați. Așadar, să nu vă asemenați lor, căci știe Tatăl vostru cele de care aveți nevoie mai înainte ca voi să I le cereți. Astfel să vă rugați voi:

Tatăl nostru care [ești] în ceruri,
sfințească-se numele Tău
vie împărăția Ta,
facă-se voia Ta,
precum în cer, și pe pământ.
Pâinea noastră de Mâine dă-ne-o nouă astăzi
și iartă-ne datoriile noastre,
precum și noi i-am iertat pe datornicii noștri,
și nu ne duce pe noi în ispită,
ci ne izbăvește de cel rău!

Căci, dacă veți ierta oamenilor căderile lor, vă va ierta și pe voi Tatăl vostru ceresc. Dar dacă nu veți ierta oamenilor, nici Tatăl vostru nu va ierta căderile voastre. Iar când țineți post, nu fiți morocănoși, ca ipocriții; căci ei își pocesc fețele, ca să arate oamenilor că țin post. Amin zic vouă: ei își primesc răsplata. Dar tu, când postești, unge-te pe cap și spală-te pe față, ca să nu arăți oamenilor că postești, ci Tatălui tău [care este] în loc ascuns. Și Tatăl tău, care vede în loc ascuns, îți va răsplăti. Nu vă adunați comori pe pământ, unde molia și rugina [le] distrug, și unde hoții sparg și fură; ci adunați-vă comori în cer, unde nici molia, nici rugina nu le distrug și unde hoții nu sparg și nu fură. Căci unde este comoara ta, acolo va fi și inima ta. Lampa trupului este ochiul; dacă ochiul tău va fi pur, întreg trupul tău va fi luminat. Dar, dacă ochiul tău va fi rău, întreg trupul tău va fi întunecat. Dacă, așadar, lumina din tine este întuneric, cât de mare [va fi] întunericul! Nimeni nu poate sluji la doi stăpâni, căci fie pe unul îl va urî și pe celălalt îl va iubi, fie de unul se va alipi și pe celălalt îl va disprețui. Nu puteți sluji lui Dumnezeu și